

Sverige och EU-folkomröstningen 1994

Vilka hade rätt och vilka hade fel?

Abstract

This thesis aims to take a closer look into the 1994 EU-referendum in Sweden. More precisely to analyse the arguments used by the political campaigns run by the organisations “Folkrörelsen nej till Europa” (The peoples movement against Europe) and “Ja till Europa” (Yes to Europe) in the run-up to the referendum. The analysis focuses on the debate between the two sides which aired on the 11th of November 1994, two days before the election. The aim of the analysis is to relate the arguments to existing theories concerning European integration. To be able to categorize the arguments depending on which theory they seem to follow. Goal two is to compare the content of the arguments to the reality we have in Sweden today. To test the arguments ability to “predict” the future. The result of the study is that “Ja till Europa” are closely connected to the theory of intergovernmentalism and that “Folkrörelsen nej till Europa” are closely connected to neofunctionalism. Concerning the second goal, this study shows that in a majority of arguments, “Ja till Europa” had a more accurate prediction of the future than “Folkrörelsen nej till Europa” did.

Keywords: Sweden, EU, Election 1994, European Integration, Comparison.

Antal ord: 9985

Innehållsförteckning

1 Inledning

- 1.1 Motivation, Syfte och Frågeställningar
- 1.2 Metod och Material
  - 1.2.1 Material
  - 1.2.2 Avgränsning
  - 1.2.3 Idéanalys
  - 1.2.4 Metodologiska överväganden

2 Teoretiska Utgångspunkter

- 2.1 Europeisk integration
  - 2.1.1 Federalism
  - 2.1.2 Neofunktionalism
  - 2.1.3 Intergovernmentalism
  - 2.1.4 Europeisering & konstruktivism

3 Valkampanjer

- 3.1 Folkrörelsen nej till Europa
  - 3.1.1 Suveränitet och hotet mot demokratin
  - 3.1.2 Det byråkratiska och hemlighetsstämplade Europa
  - 3.1.3 Det neutrala Sverige
  - 3.1.4 Ekonomiska skäl
  - 3.1.5 Narkotika, matkvalitén och miljön
- 3.2 Ja till Europa
  - 3.2.1 Freden & framtidsvision
  - 3.2.2 Demokratin, självbestämmande och inflytande
  - 3.2.3 Ekonomiska skäl
  - 3.2.4 Internationellt samarbete och miljön

4 Teoretisk anknytning

- 4.1 Folkrörelsen nej till Europa
- 4.2 Ja till Europa

5 Då jämfört med nu

- 5.1 Miljön
- 5.2 Svenskar och Europa
- 5.3 Ekonomin
- 5.4 Narkotika & matkvalitén
- 5.5 Försvar & säkerhet
- 5.6 Demokratin, självbestämmande & freden

6 Slutsatser och avslutande diskussion

7 Referenser

1 Inledning

Året är 1994 och dagen är den 13 november. Sverige har under en trettio års period sagt nej till medlemskap i den Europeiska Unionen. Detta ändras idag. Regeringen har bestämt att det ska ske en icke-bindande folkomröstning angående medlemskap i europeiska Unionen. Resultaten kommer in och utav de 83,3 procent av de röstberättigade så röstade 52,3 procent "ja" till medlemskap i unionen. Under det kommande året så går Sverige, tillsammans med Finland och Österrike, in i gemenskapen som är Europa (Gilljam & Holmberg 1996: s.9).

Men detta var inte någon oväntad eller isolerad händelse. Innan folkomröstningen skedde, innan den 13 november 1994, så hade medlemskap i Europeiska Unionen länge varit på agendan och debatterats inom de politiska sfärerna. Bland riksdagspartierna så stödde officiellt Socialdemokraterna, Moderaterna, Folkpartiet och Kristdemokraterna EU-medlemskap, medan Vänsterpartiet och Miljöpartiet var emot. Dock så var speciellt Socialdemokraterna väldigt internt splittrade och gick inte ut med en officiell position förrän folkomröstningen närmade sig (Gustavsson 1998: s.2). Förutom de politiska partier som satt i riksdagen, så hade speciellt två politiskt obundna organisationer arbetat för fullt med att vända opinionen till sin respektive sida. "Folkrörelsen nej till Europa" och "Ja till Europa" var de två största organisationer som ledde politiska kampanjer angående folkomröstningen (Gilljam & Holmberg 1996: s.62). Deras respektive namn ger en självklar bild utav deras ambition med kampanjerna. Eftersom Sverige gick med i unionen så kan man bara anta att "Ja till Europa" var bättre på att övertala den Svenska befolkningen över sakfrågan. Men vad var det som faktiskt sades?

1.1 Motivation, Syfte och Frågeställningar

På grund av Brexit så har folkomröstningar, valkampanjer och medlemskap i den Europeiska Unionen fått mycket uppmärksamhet av inte bara media, men även akademiker och den generella befolkningen, främst inom Europa men även världen över. Det är väldigt sällan som man tar upp en dagstidning och att det inte finns något om brexit och inte ovanligt att sakfrågan tas upp på föreläsningar här på universitetet eller diskuteras runt middagsbordet.

När brexit diskuteras pratas det bl.a om legitimiteten hos folkomröstningar, lögnery och propaganda inom valkampanjer och sist men inte minst nyttan och nackdelarna som kommer med medlemskap i den Europeiska Unionen. Eftersom Brexit är

centrerat på Storbritannien så diskuteras dessa punkter oftast utifrån ett brittiskt perspektiv. Vilket är väldigt förståeligt. Dock så har detta gjort mig intresserad av hur det var när Sverige var i en liknande sits. När det var Sveriges tur att överväga medlemskap eller inte inom unionen.

Med detta sagt, så är syftet med den här studien att analysera de två politiskt obundna organisationer, “Ja till Europa” och “Folkrörelsen nej till Europa”, och de valkampanjer de höll i inför folkomröstningen 1994. Att ta en närmare titt på de argument som de använde sig av. För att sedan jämföra dem med hur Sverige ser ut idag. Att testa vilka argument som visade sig ha “rätt” och vilka som visade sig ha “fel”. Utöver denna forskningspunkt så kommer denna studie även försöka besvara vilka teoretiska anknytningar som kan kopplas till argumenten, specifikt utifrån teorier angående europeisk integration. Syftet med denna del av studien är att bemöta argumenten utifrån en teoretisk ståndpunkt för att enklare förstå dem.

Forskningsfråga 1:

Vilka var argumenten som användes av “Ja till Europa” och “Folkrörelsen nej till Europa” inom deras respektive valkampanjer inför folkomröstningen 1994 och hur jämför de med hur Sverige ser ut idag?

Forskningsfråga 2:

Vilka teoretiska anknytningar utifrån europeisk integration kan man koppla till argumenten som användes under valkampanjerna?

1.2 Metod och Material

För att få en djupare förståelse av de argument som användes under valkampanjerna så kommer jag utföra en kvalitativ textanalys, vilket kommer under uppsatsens avslutande analys innehålla en komparativ aspekt. För att kunna applicera de teorier jag anser vara relevanta och för att bemöta valkampanjernas argument så kommer jag utföra en idealtypsanalys.

1.2.1 Material

För att besvara på dessa forskningsfrågor så kommer denna studie analysera och tolka slutdebatten som hölls mellan “Folkrörelsen nej till Europa” och “Ja till Europa” den 11 november 1994. Slutdebatten sändes av SVT och är en bra summering av hela båda valkampanjernas huvudpunkter (Gilljam & Holmberg 1996: s.70).

Ja-sidan representerades av Ingvar Karlsson, Marit Paulsen och Carl Bildt. Ingvar Karlsson var Sveriges dåsittande statsminister. Han var socialdemokraternas partiordförande från 1986 till 1996 och statsminister först mellan åren 1986 och 1991 för att sedan bli statsminister igen från 1994 till 1996. Ingvar Karlsson har spenderat större delen av sitt arbetsliv med politik och har arbetat både för Tage Erlander och Olof Palme i sina yngre dagar (Wikipedia). Marit Paulsen var vid tiden av folkomröstningen en samhällsdebattör och en aktiv socialdemokrat som arbetade starkt inom arbetarrörelsen. Hon var ledande inom den svenska europarörelsen och blev utnämnd till "Årets europé i Sverige" 1995 för hennes insats i kampanjandet. Efter Sverige gick med i den Europeiska unionen så hade hon även en ledande roll inom kampanjandet inför folkomröstningen 2003 som berörde valutabytet av kronan till euro i Sverige (Wikipedia). Carl Bildt har tillbringat större delen av hans liv till politik. Han satt som partiledare för moderaterna från 1986 till 1999 och som Sveriges statsminister mellan 1991 till 1994. Utöver det så satt han även som utrikesminister under Reinfeldts regering (Wikipedia).

Nej-sidan representerades av Kenth Pettersson, Agneta Stark och Eva Hellstrand. Kenth Pettersson var en aktiv socialdemokrat och en fackföreningsman som engagerade sig inom arbetarfrågor. Han var bl.a ordförande på Handelsanställda förbund och generaldirektör Arbetarskyddsverket (Wikipedia). Agneta Stark var vid tiden av folkomröstningen en ledande svensk ekonom och jurist som hade en stor roll inom nej-sidans kampanjande. Agneta Stark har tilldelats många utmärkelser som bl.a inkluderar Föreningsbankens "Årets ekonomikvinna" och Statstjänstemannaförbundets Arbetslivspris (Wikipedia). Eva Hellstrand är en svensk bonde och Centerpartist som var aktivt emot svenskt medlemskap inom den europeiska unionen (Wikipedia).

1.2.2 Avgränsning

Den SVT-sända slutdebatten är enbart en av många tillfällen som ja- och nej-sidan försökte övertala den svenska befolkningen över till sina egna ståndpunkter. Man skulle inte ha fel om man drog påståendet att medlemskap inom den europeiska unionen har varit på agendan i ett flertal decennier inom de politiska sfärerna (Gustavsson 1998: s.2-3). Både "Folkrörelsen nej till Europa" och "Ja till Europa" jobbade med att dela ut broschyrer och planscher inför folkomröstningen som skulle kunna bidra en god inblick till argumenten som användes. Utöver en djupare titt på just de organisationerna så skulle denna studie även dra nytta från att intervjua centrala aktörer inom kampanjrörelserna och andra politiska relevanta aktörer. Det skulle även bidra med att göra en kvalitativ studie av svenska befolkningen som helhet där de fick i uppgift att besvara vilka argument de har till att antingen rösta nej

eller ja till medlemskap i unionen. Dock så har jag gjort avgränsningen att enbart inkludera den SVT-sända slutdebatten för tre anledningar. Först för att för storleken av denna studie så duger materialet som slutdebatten innehåller. För det andra så har inte denna studie tillgängligheten till resurserna som krävs för att genomföra intervjuer eller liknande. För det tredje så är studien tidsbegränsad, vilket gör kvalitativa alternativen svåra att genomföra.

1.2.3 Idéanalys

För att utföra denna studie så kommer jag använda mig av en Idéanalys. Idéanalys är det vetenskapliga studiet av politiska budskap. Må det vara i formen av ideologi-, diskurs-, innehålls-, argumentation- eller begreppsanalys. Inriktningen är inte det viktiga. Formen är inte det viktiga. Det viktiga är *vad* som analyseras. Dock så kan valet av inriktning vara hjälpsamt för både författaren och läsaren för att fokusera och centrera studien (Beckman 2007: s.11).

Först och främst så kommer analysdelen av denna studie börja med vad Ludvig Beckman kallar den innehållsiga idéanalysen. Den innehållsiga idéanalysen ser på politiskt budskap som en samling av argument. Syftet med en sådan analys är att testa och kritiskt inspektera argumenten, vilket kan göras på tre olika sätt: genom att beskriva och tolka argumenten, genom att förklara argumentens uppkomst och konsekvenser, och genom att ta ställning till argumentens hållbarhet (Beckman 2007: s.12-13). Den första delen av denna studie kommer fokusera på att beskriva och tolka argument. Det är denna del av studien som är kopplad till den andra forskningsfrågan och kommer genomföras genom att applicera valda teorier på argumenten för att observera om teorierna kan bemöta och förklara argumenten. Detta kommer fungera som vad vanligtvis kallas för en idealtypsanalys. Denna studiens idealtypsanalys kommer struktureras såsom att en idealtyp aktualiseras och beskrivs för att ge studien en "bild" av vad som ska undersökas. Dock är denna bild en extrembild som nödvändigtvis inte existerar antingen i världen som helhet eller i materialet som ska inkluderas inom studien. I denna studie så kommer teorierna jag tar användning av fungera som idealtyperna. De politiska budskap, eller argument, som sedan analyseras gör det i relation till dessa idealtyper. Hur nära är argumenten till idealtypen? I lätta ord så kommer argumenten som användes inför folkomröstningen jämföras med idealtypen som är teorierna. Detta med syftet att bemöta, förklara och tolka argumenten (Beckman 2007: s.49)

I den andra delen av analysen så kommer studien testa giltigheten i argumenten genom att inkludera en jämförande aspekt. Argument som användes under valkampanjer kan liknas till prediktioner om framtiden. Om man röstar på X1 så kommer Y1 hända. Om man röstar på X2 så kommer Y2 hända. Det problematiska

med detta är att i stunden kan det vara svårt att veta vad som faktiskt kommer hända. Nu har det dock gått 25 år sedan EU-folkomröstningen och genom denna jämförande aspekt så hoppas jag att kunna testa argumenten som användes under valkampanjerna inför folkomröstningen 1994 genom att jämföra dem med hur Sverige ser ut idag 2019. Ett giltigt argument kommer alltså ha en korrekt "prediktion" om framtiden, medan ett ogiltigt inte kommer ha det (Beckman 2007: s.75).

1.2.4 Metodologiska överväganden

Eftersom denna studie kommer innehålla många tolkande aspekter och slutsatser som utgår från subjektiva värderingar och utgångspunkter så blir det nödvändigt att förklara några metodologiska överväganden som präglar denna uppsats.

Denna studie kommer utgå från det ontologiska antagandet *realism* men samtidigt det epistemologiska antagandet som är *kritisk relativism*. Vad det innebär är att denna studie antar att det finns en "riktig" värld därute men att den är onödig att prata om, eftersom det inte kan uppfattas eller observeras utan att präglas av våra subjektiva perspektiv (Teorell 2007: s.280). På grund av detta så kommer min studie hålla sig närmare till det hermeneutiska forskningsidealet än det positivistiska när det blir nödvändigt i min studie för stora tolkningsmoment. Detta kan anses vara problematiskt, men kritisk relativism hävdar att om man är medveten om sina subjektiva brister så kan man minimera dess påverkan på ens observationer och tolkningar. Denna process kallas för intersubjektivitet och innebär att alla metodologiska och teoretiska val presenteras inom studien. Detta så att ens resultat står på en stark grund av transparens. Så att även om läsaren inte håller med om slutsatsen så kan hen se valen som togs för att hamna där. Att även om någon tycker att studien är felaktig så är studien transparent i dess tillvägagångssätt (Teorell 2007: s.280).

2 Teoretiska Utgångspunkter

För att enklare förstå de argument som användes under slutdebatten av de två olika organisationerna så kommer jag applicera teorier kring europeisk integration. Dessa teorier kommer fungera som idealtyper som argumenten kan liknas med och kategoriseras inom. Eftersom de användes som idealtyper så förväntas inte argumenten alltid passa perfekt, utan argumenten kommer mer troligt enbart innehålla vissa drag av teorierna. De teorier jag kommer använda kan sammanfattas till följande: federalism, neofunktionalism, intergovernmentalism europeisering och konstruktivism.

2.1 Europeisk integration

Väldigt sammanfattat så handlar alla teorier kring europeisk integration om det grundläggande antagandet att internationella institutioner kan vara ett hjälpsamt verktyg för att lösa problem mellan stater. Antingen är de för eller emot detta antagande, men även till drastiskt olika nivåer och utifrån olika perspektiv (Saurugger 2014: s.14).

2.1.1 Federalism

Federalism inom europeisk integration är en statsvetenskaplig teori och även det aktiva främjandet av ett federalt politiskt system på en Europeisk nivå för att dela upp politisk makt mellan unionens medlemmar (Saurugger 2014: s.22).

Teorin fick först ökad popularitet på 1920-talet genom den paneuropeiska rörelsen. 1923 publicerades boken "Pan-Europa" som stod till grund för rörelsens tankar. 1924 publicerades rörelsens manifest och 1926 hölls rörelsens största officiella kongress som skulle sammanfatta och unifiera rörelsens politiska tankar och mål. Det var den första politiska rörelsen som ville unifiera den Europeiska kontinenten fredligt, men det var inte förrän efter andra världskriget som teorin och rörelsen verkligen klev in i den politiska debatten inom de politiska sfärerna. Idag lever teorin och rörelsen fortfarande, dock främst inrikes hos enstaka partier i de olika medlemsstaterna inom unionen (Saurugger 2014: s.24-25).

Det var först under 1990-talet och framöver som teorin börjades användas som ett analytiskt verktyg för att förklara, förstå och förutspå den ökade hastigheten av integration inom den europeiska unionen. En sådan förklaring kommer utifrån ett normativt perspektiv. Enligt dem så var federalism ett svar på att förhindra krig.

Antagandet är att den Europeiska unionen är ett fredsprojekt och ett sätt för stater att nå sina egna intressen utan krigsförklaringar. Ett sätt för stater att förtränga de intressen som leder till krig (Saurugger 2014: s.25).

Som ett analysverktyg så har federalism även använts för att jämföra den utveckling som den europeiska unionen genomgått med andra federala nationalstater som t.ex USA och Tyskland. Här så jämför de institutioner som finns inom unionen med politiska organ inom federala nationalstater. Om man skulle jämföra den europeiska unionen med Tyskland så skulle en federalist kunna dra slutsatsen att unionens kommission är väldigt likt Tysklands Bundesregierung, att Europaparlamentet är väldigt likt Tysklands Bundestag, att Europas ministerråd är väldigt likt Tyskland Bundesrat och att den Europeiska unionens domstol är väldigt lik Tysklands Bundesverfassungsgericht. Genom detta så hävdar de att den utveckling som den Europeiska unionen genomgår rör sig mot ett federalt slutmål, som de även hävdar är önskvärt (Saurugger 2014: s.26).

2.1.2 Neofunktionalism

Neofunktionalism kom först fram under 1950-talet och går hand i hand med statsvetaren Ernst B. Haas. Grundtanken med teorin var att förklara varför stater går med på att vara delaktiga i internationella och supranationella organisationer. Att förklara varför regional integration händer. Den främsta anledningen till början av Europeisk integration är enligt denna teori politiska elitens ekonomiska och politiska intressen, med en otroligt stor betoning på den ekonomiska halvan. Mer integration innebär en större möjlighet till ekonomisk tillväxt (Saurugger 2014: s.34-35).

Neofunktionalism har två centrala teoretiska antaganden: *Spill-over effect* och *transfer of loyalty*. Spill-over effect är den huvudsakliga anledningen till europeisk integration. Fenomenet innebär att när en integrationsprocess väl har börjat så “spiller det över” till andra politiska och ekonomiska områden. Lindberg definierar spill-over som ‘när en situation som kräver en viss lösning, relaterat till ett specifikt mål, leder till ytterligare en situation där det originala målet enbart kan lösas genom mer politiskt agerande, som i sin tur skapar fler situationer som kräver ännu mer politiskt agerande’. I andra ord så leder integrationsprocessen till mer integration. Enligt neofunktionalister är denna process automatisk, ostopptbar och linjär. Detta skiljer den från federalisterna, eftersom detta innebär att det inte finns något specifikt slutmål med europeisk integration. Integrationen leder dit den leder. Dock så är fenomenet uppdelat i två delar, *funktionell* och *politisk* spill-over. Funktionell spill-over innebär integration inom ekonomiska sektorer eller andra sakfrågor där ett visst område spiller över till ett annat. Politisk spill-over innebär skapelsen av internationella och supranationella organisationer som den europeiska unionen. Dock

så är teorin noga med att poängtera att spill-over effekten inte enbart påverkar riksdagspartierna, utan även politiskt obundna, men politiskt viktiga grupper, som sedan lobbyar för ökad integration. Detta kan relateras till "Ja till Europa" som jag ska analysera i denna studie. Eftersom organisation är politiskt obunden men arbetade med att lobba för mer och ökad Europeisk integration (Saurugger 2014: s.39-42).

Det andra teoretiska antagandet, transfer of loyalty, innebär att när integrationsprocessen börjar ta fart så kommer de politiska-, ekonomiska- och andra viktiga aktörer inom nationalstater förstå vikten, betydelsen och nyttan av att hantera vad som tidigare var inhemska sakfrågor på den internationella och supranationella nivån. Detta leder sedan till fler transnationella intressegrupper som kommer lobba för ökad Europeisk integration på den nationella nivån. Detta kan återigen relateras till "Ja till Europa". (Saurugger 2014: s.42-43).

Neofunktionalister hävdar även att när integrationsprocessen gått vidare så kommer institutionerna inom den europeiska unionen att bli mer självständiga och bli sina egna politiska aktörer med sina egna intressen. Institutionerna kommer inte enbart jobba för medlemsstaterna mål och krav, utan kommer inneha sin egen agenda (Saurugger 2014: s.37)

2.1.3 Intergovernmentalism

Intergovernmentalism kom som en kritik mot neofunctionalism under 1960-talet under vad som kallas för "the empty chair crisis". The empty chair crisis var en period mellan 1965-1966 då Frankrike, en av de sex grundare av den Europeiska unionen, vägrade gå på några möten i Bryssel tills Frankrike fick som hon ville. Vilket leder till intergovernmentalisternas grundtanke angående Europeisk integration: Det är nationalstaterna inom unionen som är de viktigaste aktörerna (Saurugger 2014: s.54-55).

Intergovernmentalister ser på europeisk integration som ett resultat av politiskt samarbete mellan suveräna stater. Som ett resultat utifrån förhandlingar mellan rationella och intressesökande stater som ser möjligheten i de positiva avkommor som integration kan leda till. Dock skiljer detta sig från federalism, för intergovernmentalister ser inte integration som en process där staterna ger upp sin suveränitet, de ser det som motsatsen. Att samarbetet leder till starkare suveränitet för stater eftersom det låter dem mer effektivt bemöta de sakfrågor och problem som kan uppkomma på den internationella nivån (Saurugger 2014: s.55)

Inom dessa mellanstatliga förhandlingar så argumenterar intergovernmentalister att de ekonomiska faktorerna är de viktigaste. Dock så är de noga med att betona att

detta kan ändras och att det alltid beror på kontexten som det politiska klimatet är i och förhandlingarna tar plats i. Men integration sker eftersom nationalstaterna ser det strategiska möjligheten för en starkare ekonomisk tillväxt. Andrew Moravcsik, troligtvis den kändaste intergovernmentalisten, betonar detta genom att säga "It was not for reasons of French supremacy that General de Gaulle opposed Great Britain's membership of the EU, but because of the price of French corn" (Saurugger 2014: s.68).

Ytterligare ser inte intergovernmentalister institutioner som sina egna aktörer, som neofunktionalister, utan enbart som ett mer effektivt sätt för stater att kommunicera och försnabba mellanstatliga förhandlingar. De går även raka motsatsen från federalister och neofunktionalister genom att argumentera att ökad integration inte leder till mer gemenskap och någon "transfer of loyalty", utan att ökad integration leder till ökad mångfald. Detta eftersom varje ny medlem i unionen tar med sig ett nytt språk, kultur, sociala normer och andra unika drag. Integration leder inte till homogenitet, utan till heterogenitet (Saurugger 2014: s.58).

Sammanfattat så är intergovernmentalism en teori som tror att europeisk integration sker för att stater ser möjligheten för ökad inflytande på den internationella nivån. För ökade ekonomiska möjligheter till tillväxt. För mer effektiva förhandlingar och tydligare kommunikation av intressen mellan stater. Att integration sker inte för att stater ger upp suveränitet, utan stärker den genom samarbete med andra suveräna stater.

2.1.4 Europeisering & konstruktivism

Europeisering är en teori som behandlar inflytandet på den politiska, ekonomiska och sociala sektorerna som den europeiska unionen har på sina medlemsstater och inflytandet som medlemsstaterna har på den europeiska unionen. Det finns två ledande teorier angående hur relationen mellan de två fungerar som brukar kallas för det linjära processen och cirkulära processen (Saurugger 2014: s.126)

Den linjära processen, även kallad "top-down" eller "downloading" processen, förklarar relationen som att den europeiska union är i sig själv den ledande faktorn till ökad integration och sätter reglerna som medlemsstaterna måste hålla sig inom. Den Europeiska union påverkar och vägleder medlemsstaterna. Att unionen transformerar nationalstatens politiska strukturer, ekonomiska förutsättningar och sociala normer för att likna dem som unionen har (Saurugger 2014: s.126).

Den cirkulära processen argumenterar att relationen mellan unionen och medlemsstaten inte är ensidig. Utan att medlemsstaten påverkar unionen lika mycket som unionen påverkar medlemsstaten. Strukturerna och processerna som finns på den europeiska nivån påverkar hur strukturerna och processerna fungerar inhemskt hos

medlemsstaterna. Men strukturerna och processerna inom medlemsstaten påverkar även hur strukturerna och processerna ser ut på den europeiska nivån (Saurugger 2014: s.126).

Teorin gör skillnad på direkt inflytande och indirekt inflytande. Det direkta inflytande är klart och tydligt, som kan finnas inom de institutioner som finns på den europeiska unionen som har direkt påverkan på medlemsstaten. Här kan europeiska domstolen och ekonomiska och monetära unionen tas upp som exempel (Saurugger 2014: s.128). Indirekt inflytande kan praktiskt sätt finnas överallt och kan liknas med den konstruktivistiska teorin angående socialization. Socialization är en teori som hävdar att aktörers agerande och tänkande kommer att ändras beroende på kontexten och miljön aktören är i. Enbart genom att vara med i unionen så kommer medlemsstaterna indirekt, genom socialization, att ändras för att närmare likna unionen. Medlemsstaternas intressen kommer ändras och även medlemsstaternas identitet, i helhet och hos individerna inom staten (Saurugger 2014: s.172). På grund av den allt mer integrerade unionen och socialization så har det nu skapats transnationella identiteter, då en individ kan t.ex vara svensk och europeisk. Socialization hävdar att genom indirekt inflytande så kommer befolkningen inom den europeiska unionen känna sig mer och mer europeisk. Dock så är de noga med att betona att identiteter inte nödvändigtvis behöver vara exkluderande. Att man kan inneha två identiteter (svensk och europeisk) utan problem. Att socialization inte måste innebära förlorad nationell identitet, men att det är en möjlighet (Saurugger 2014: s.154-156).

3 Valkampanjer

Om någon skulle hävda att kampanjerna inför EU-folkomröstningen pågått under en väldigt lång tid, möjligen i decennier, så kan ingen säga att hen har fel. Dock så blev det inte en av de viktigaste frågorna, om inte den viktigaste, förrän efter riksdagsvalet i september 1994. Argumenten nedan är en sammanfattning och tolkning av argumenten som användes under slutdebatten den 11 november 1994, två dagar innan folkomröstningen (SVT).

3.1 Folkrörelsen nej till Europa

3.1.1 Suveräniteten och hotet mot demokratin

Varje nationalstat kännetecknas av sin egen suveränitet, sitt egna självbestämmande. Nej-sidan hävdar att medlemskap i den Europeiska unionen är att kasta bort den suveräniteten och Sveriges egna självbestämmande. Detta inkluderar Sveriges rätt till sin egen utrikespolitik, regionalpolitik och självbestämmande i frågor som miljö, ekonomi och narkotika. Detta på grund av att EUs lagar kommer stå över Sveriges. Även för att EU kommer kunna tvinga på reformer och lagstiftning som Sverige måste följa i t.ex den ekonomiska sektorn. Sverige kommer tvingas att följa vägen som EU leder. Detta betonas av Agneta Stark med fokus på Sveriges grundlag. Hon hävdar att Sveriges grundlag kommer förlora sin betydelse eftersom EUs lagstiftning kommer stå över dem. Att de fyra grundlagar som Sverige har kommer att sluta vara grundlagar på det sätt som de är idag. Fördrag och förordningar från EU kommer bli förstahandslagar. Våra grundlagar kommer bli andrahandslagar och riksdagens vanliga lagar kommer gå i tredjehand. Enligt nej-sidan så måste Sveriges demokrati skyddas och det gör den inte genom ett medlemskap i den europeiska unionen (SVT).

Utöver unionens hot mot Sveriges demokrati och självbestämmanderätt så betonar de EUs korruption. De hävdar att EU är korrupt och att lobbyister kan köpa representation och politisk makt genom "stora pengar". Att inflytande är något med en prislapp (SVT). Sist men inte minst att ett "ja" för medlemskap i unionen är oåterföreligt. De förespråkar ett Sverige som ska leda genom att sätta ett gott exempel som andra länder kan inspireras av och följa, fast som fria partner, inte som en medlem i någon union (SVT).

3.1.2 Det byråkratiska och hemlighetsstämplade Europa

Den europeiska unionen med dess mångfald av institutioner, politiska organ och politiska klimat är svårt att förstå. Sverige och svenskarna behöver inte ännu ett politiskt lager som man ska engagera sig i och läsa in sig i. Utöver det så består unionen av ett gigantiskt byråkratiskt nät som saknar närhet till befolkningen den styr över. På grund av detta så kommer inte svenskar känna att de har en röst inom de beslut som tas i Bryssel. Bryssel (den Europeiska unionen) är för långt bort. Bryssel är något utländskt som inte bör styra över svensk politik och bestämma över det svenska folket (SVT).

Utöver det komplicerade politiska system som präglar unionen så är hemligstämpeln princip enligt Agneta Stark. Lagar stiftas utan offentliga protokoll och beslut tas bakom stängda dörrar på middagar och träffar mellan EU-politiker. Unionen saknar den transparens som den vi kämpat för inhemskt i Sverige (SVT).

3.1.3 Det neutrala Sverige

Sverige har sedan 1814 varit ett neutralt land. Ett alliansfritt land. Sverige avstod att välja sida under båda världskriegen och valde att officiellt stå ensamma under kalla kriget (SVT). Enligt nej-sidan, speciellt Kenth Pettersson så hotar medlemskap i unionen Sveriges neutralitet. Han hävdar att medlemskapet i unionen kommer sätta stopp på Sveriges självbestämmande utrikespolitik och med det Sveriges neutralitetspolitik. Vidare så förklarar han att den Europeiska unionen har som mål att skapa en gemensam försvarspolitik som inte enbart kommer att arbeta inom humanitära fall. En gemensam försvarspolitik som kommer ha tillgänglighet till kärnvapen. En gemensam försvarspolitik som enligt honom inte är nödvändig för att behålla freden i Europa (SVT).

3.1.4 Ekonomiska skäl

Att gå med i den europeiska unionen kommer vara katastrofalt för den svenska ekonomin. Enligt nej-sidan så kommer EUs ekonomiska politik, som Sverige kommer vara tvingad att följa om vi får medlemskap, leda till massarbetslöshet. Här hävdar de att den politik som förts i många EU-länder har lett till 5 miljoner hemlösa, 20 miljoner arbetslösa och 50 miljoner fattiga (SVT). De hävdar även att EU inte har någon önskan om att bekämpa arbetslöshet, utan istället fokuserar allt för mycket på inflationsfrågan. På grund av detta så kommer inte den arbetslöshetsbekämpande

politik som kännetecknar Sverige inte överleva ett medlemskap i unionen. Medlemskap i unionen kommer leda till arbetslöshet och fattigdom (SVT).

Utöver detta så kommer medlemskap även leda till försämrade ekonomisk jämställdhet. Kvinnor kommer få sämre finanser, eftersom resten av medlemsstaterna inom unionen inte främjar kvinnlig ekonomisk självständighet som Sverige gör. De ekonomiska klyftorna de mellan rika och fattiga kommer även öka i landet som helhet (SVT).

Sist men inte minst så för unionen en dyr jordbrukspolitik som är byråkratisk och drabbar världens uländer. Enligt Eva Hellstrand på nej-sidan så kommer medlemskap i unionen skada de svenska bönderna (SVT).

3.1.5 Narkotika, matkvalitén och miljön

Enligt Eva Hellstrand, som var med på nej-sidan i den SVT sända slutdebatten så är den europeiska unionen en väldigt drogliberal union. Hon tar upp exempel på stater som ger ut narkotika till sina medborgare och Tysklands billiga alkohol. Hon hävdar att den europeiska unionen har gett upp på kampen mot narkotikan. Utifrån detta så drar hon ett antal slutsatser. Först och främst så kommer alkohol bli lättare tillgängligt i Sverige. Priserna kommer sänkas, ungefär till samma priser som finns i Tyskland. Drickandet kommer gå upp med 25%, speciellt i form av vin. Detta eftersom en del av medlemsstaterna är stora producenter av just vin. Mängden narkotika kommer öka i Sverige, delvist på grund av bristen av gränskontroll men även unionens dåliga inflytande på Sverige. På grund av det så kommer narkotikarelaterade dödsfall och misshandelsfall öka med ett medlemskap i EU (SVT).

Hon hävdar även att matkvalitén kommer gå ner. Hon är orolig över kvalitén på utländskt kött som kommer få tillgång till den svenska marknaden, speciellt transporttiden. Orolig över salmonella, färgämnen och sötningsmedel som unionen använder men inte Sverige. Återigen nämner hon bristen på gränskontroll som kommer med medlemskap i EU och hur det leder till sämre matkvalité (SVT).

Sist men inte minst så hävdar hon även att bekämpningen av miljökrisen kommer bli sämre om vi går med i den europeiska unionen. Unionens ekonomiska tillväxt präglas av miljöupppoffringar och unionen har enligt henne visat tecken på att vilja lätta på miljökraven som finns hos företag och länder som helhet (SVT).

3.2 Ja till Europa

3.2.1 Freden & framtidsvision

Framför freden bleknar allt. Ett citat från Carl Bildt under SVTs-slutdebatt. Ja-sidan har under deras kampanjande för medlemskap i den europeiska unionen betonat denna punkt otroligt mycket. Att för första gången så har 100-tals miljoner Europeer kommit samman för att lösa de problem och utmaningar som ligger framför oss. Efter två tusen år av krig och konflikt. Efter två världskrig på en skala som aldrig skådats tidigare så har äntligen de europeiska nationalstaterna satt sig ner och börjat prata. Många tar denna fred för givet. Att krig i dagens (1990-talets) Europa är otänkbart. Men för att motbevisa detta så säger Bildt enbart ett ord: Sarajevo. Freden är inte given. Freden är något man konstant måste arbeta för och den europeiska unionen är ett stort steg framåt för att bevara freden. Unionen är över allt annat ett fredsprojekt. Ett unifierande projekt för att skapa gemenskapen som är Europa. Unionen föddes med drömmen om ett Europa utan krig. Bildt betonar denna punkt mer än någon annan under debatten och utöver det pratar han även om unionens framtid. Hans framtidsvisioner. Att vi inte enbart har chansen att unifiera en stad och ett land (Berlin 1989 och Tyskland 1990) men att drömma större än det. Chansen att unifiera alla Europas demokratier. Bildt har ingen tvekan på att om ett årtionde så kommer även de nyfödda Östeuropeiska demokratierna vara medlemmar i unionen med målet av att sprida fred, frihet och stöd (SVT).

3.2.2 Demokratin, självbestämmande och inflytande

Vi lever i en allt mer globaliserad värld. Detta gäller politiken, ekonomin, miljön och många andra sakområden som sträcker sig över nationsgränserna. Om Sverige vill behålla sin bestämmanderätt, sin demokrati och sitt inflytande så måste Sverige gå med i den europeiska unionen. Unionen har växt och blivit så stor att om Sverige inte går med så kommer vi svenskar inte ha något inflytande över vår egen framtid. Men unionen ger oss möjligheten att sitta vid bordet där besluten tas. Antingen kan man bestämma sig för att inte gå med och indirekt bli tvingade att följa unionens regler och lagar. Att stå utan någon kommissionär, parlamentsledamöter och några röster i kommissionären på den europeiska nivån. Eller att söka om medlemskap och vara med och bestämma över dem. För att citera Ingvar Karlsson, Sveriges dåvarande statsminister: "Ska vi som svenskar ha inflytande över vår egen framtid eller överlåta att andra besluta åt våra vägnar... Jag vill sitta med där besluten tas" (SVT).

3.2.3 Ekonomiska skäl

Att gå med i den Europeiska unionen är ett måste om Sverige vill fortsätta njuta av de ekonomiska förutsättningar vi har, den svenska välfärden, men även om Sverige ska fortsätta växa inom den ekonomiska sektorn. Från nej-sidan var det mycket snack om att medlemskap i unionen kommer leda till massarbetslöshet. Ja-sidan tror den exakta motsatsen. Alla tre på ja-sidan i slutdebatten argumenterar för medlemskap utifrån målet att öka den svenska befolkningens rätt till arbete. Ingvar Karlsson hävdar att betydligt större och djärvare insatser krävs över nationsgränserna för att alla ska få rätt till arbete. Stor kontrast från nej-sidan, men han påstår detta på grund av att unionen ger Sverige tillgång till den europeiska marknaden. Marit Paulsen betonar vikten av den Europeiska marknaden genom att argumentera att Sveriges jordbruks- och skogsindustri Sverige har inhemskt kommer bli irrelevant utan medlemskap. Hon betonar att marknaden är framtiden inte bidragen. Carl Bildt hoppar även in där genom att ta upp att medlemskap i unionen kommer leda till ökade investeringar från utländska parter, vilket kommer skapa bättre förutsättningar för den inhemska industrin. Utöver det hävdar han även att utländsk investering kommer minska om Sverige inte går med i unionen. Även att medlemskap kommer leda till bättre förutsättningar för lägre räntor. Den europeiska unionen är lösningen till den ekonomiska krisen, anledningen till ekonomisk tillväxt, ett krav för att trygga den svenska välfärden och lösningen på arbetslösheten (SVT).

3.2.4 Internationellt samarbete och miljö

Ja-sidan är väldigt positivt inställd till internationellt samarbete och betonar detta många gånger under slutdebattens gång. Enligt Ingvar Karlsson så är internationellt samarbete lösningen och en av de viktigaste punkterna för en socialdemokrat. Den europeiska unionen är det största frivilliga och fredliga samarbetet som historien någonsin skådat. För att klara av de punkter som nämnts innan så är samarbete över gränserna ett måste. Speciellt när det gäller sakfrågor som inte håller sig inom nationsgränser, som miljöfrågan. Ingvar Karlsson hävdar att det krävs gemensamma drag för att rädda Europa och Sveriges skogar, vatten och luft. Den europeiska unionen kommer leda till strängare miljökrav. Sverige kommer även kunna påverka detta genom medlemskap i unionen och inflytandet över beslutfattandet som kommer med medlemskapet. Stor kontrast till nej-sidans påstående över att unionen kommer leda till sämre miljöförutsättningar (SVT).

4 Teoretisk anknytning

Argumenten som användes av respektive ja- och nej-sidan av debatten är argument som kan finnas inom de teorier som berör europeisk integration. Argumenten som användes just under de svenska valkampanjerna, medvetet eller ej, tog inspiration från dessa teorier för att bäst förklara för den svenska befolkningen varför medlemskap i unionen antingen är fördelaktigt eller inte. På grund av detta så kommer jag bemöta argumenten som användes och kategorisera dem utifrån de teorier som presenterades tidigare i uppsatsen. Jag vill vara noga med att betona "inspiration" eftersom många av argumenten inte kommer kunna finnas exakt inom teorierna, dock så kan man se nyanser av dem.

4.1 Folkrörelsen nej till Europa

Om man gör en helhetsanalys av argumenten som användes av nej-sidan så kan man utifrån det se neofunktionalistiska drag inom deras argument. Mer specifikt inom argumenten och frågorna kring suveränitet och demokrati, men även mer generellt om hur de talar om den europeiska unionen. I inledningen till debatten så säger Kenth Pettersson att om Sverige går med i unionen så ger svenskarna bort sin bestämmanderätt över till Bryssel. Agneta Stark betonar det demokratiska underskottet inom unionen genom att betona EU-institutionernas makt och Eva Hellstrand menar att medlemsstaterna i unionen har gett upp delar av deras suveränitet genom att låta institutionerna styra över dem. Dessa tre argument eller påståenden sammanfattar enligt mig nej-sidans syn på hur politiska processerna fungerar inom unionen och gör det klart och tydligt att de har tagit inspiration från det neofunktionalistiska hörnet. Jag menar att dessa argument knyter an med neofunktionalisters tankar kring institutioner och deras teori om "the spill-over effect". Detta eftersom nej-sidan hävdar att det är Bryssel som kommer bestämma över Sverige, och med "Bryssel" menar de de europeiska institutioner som har sina huvudkontor i Bryssel. Enligt neofunktionalister så har institutionerna inom unionen en nivå av självständighet och även sina egna agendor. Enligt neofunktionalister så har institutionerna makten att påverka medlemsstaterna. Enligt neofunktionalister så kommer denna förmåga enbart öka med tiden. Det är exakt det meddelandet som nej-sidan försökte förmedla. De nämner inte "the spill-over effect" ordagrant i debatten, men den bild de målar upp av hur ett fortsatt integrerat Europa kommer se ut och fungera kan liknas med hur neofunktionalister förklarar "the spill-over effect". Det som skiljer neofunktionalister och Folkrörelsen nej till Europa är att

neofunktionalister ser denna integration som något positivt medan Folkrörelsen nej till Europa ser det som något negativt. Hursomhelst så använder de liknande argument och förklaringar till hur unionens utveckling kommer se ut och hur det kommer påverka medlemsstaterna.

Om man ska applicera teorier kring europeisering och konstruktivism på argumenten som användes av nej-sidan så liknar de dem som togs upp tidigare. Huvudtanken inom europeisering är hur unionen och medlemsstaterna står i maktrelation till varandra. Tidigare i uppsatsen beskrevs den linjära processen. Tanken att enbart unionen har förmågan att påverka medlemsstaterna. Tanken att medlemsstaterna enbart kan agera som ett resultat av besluttande på den europeiska nivån. Det är definitivt ett argument som nej-sidan tagit användning av. De går även direkt emot konstruktivisternas tankar kring socialisation och hävdar att svenskar inte kommer känna sig som en del av unionen, oberoende på hur lång tid det går.

På grund av de teorier som jag valt att använda som utgångspunkt så blir uppsatsen delvist begränsad i analysen av de argument som är emot integration. Detta på grund av att teorierna jag valt att inkludera diskuterar varför integration händer, inte varför det inte händer.

4.2 Ja till Europa

Inte speciellt förvånande så hade Ja-sidan helt andra teoretiska utgångspunkter i jämförelse till nej-sidan. Till skillnad från att betona institutionernas makt och Bryssels roll inom det politiska beslutfattandet så betonade ja-sidan medlemsstaternas vikt. Ingvar Karlsson tog upp argumentet att om Sverige vill bestämma över sin egen framtid så måste Sverige gå med i unionen, eftersom Sverige kan genom medlemskap få inflytande på den europeiska nivån. Carl Bildt argumenterar för medlemskap utifrån de positiva avkommor som internationellt samarbete kan leda till. Marit Paulsen hävdar att om Sverige går med i unionen så kan Sverige påverka och ändra den politik som förs, inte bara i Sverige men i hela Europa. Dessa argument kan samlas under teorin intergovernmentalism. Teorin som hävdar att det är medlemsstaterna som styr den politik som förs inom unionen. Att det är medlemsstaterna inom unionen som är de viktigaste aktörerna. Att unionen är ett forum för suveräna nationalstater att diskutera och lösa problem via samarbete. Detta blir ännu tydligare när de diskuterar representation inom institutionerna. Till skillnad från nej-sidan, så gör ja-sidan det klart att det inte blir institutionerna som styr Sverige, utan Sverige som styr unionen genom sin representation och medgående inflytande inom institutionerna.

Ytterligare en skillnad och betoning av intergovernmentalismen från ja-sidan är hur det diskuteras om den europeiska agendan och att unionen kommer först och främst nytta Sverige, inte tvärtom. I denna debatt så argumenterade ja-sidan främst från politiska och ekonomiska utgångspunkter till varför Sverige borde gå med i unionen. Vilket är ytterst vanligt i majoriteten av alla rörelser runt om Europa där medlemskap i unionen är aktuellt. Intergovernmentalister betonar även denna punkt, dock så är det noga med att förklara att agendan och nyttan för medlemsstater kan ändras och är något som medlemsstaterna väljer själva. Som t.ex vikten som lades på miljöfrågan i denna debatt av ja-sidan. Det är inte en fråga som typiskt tas upp av intergovernmentalister, men eftersom teorin hävdar att agendan ändras utifrån vad medlemsstaterna ser som intressant, så faller det fortfarande i samma teoretiska hörn.

Men vissa argument som tas upp av Carl Bildt kan anknytas till en annan teori inom europeisk integration: Federalism. Carl Bildt diskuterar i längd om unionens ambition som ett fredsprojekt och drömmen om ett Europa utan krig. Att den europeiska unionen är ett fredsprojekt är en tanke som först aktualiserades av federalister, eftersom det främsta målet hos federalister har varit att unifiera den europeiska kontinenten fredligt. Speciellt efter teorins ökade popularitet efter första och andra världskriget. Utöver fredsambitionen så diskuterade även Bildt unionens framtidsvisioner. Att den europeiska unionen ger oss en möjlighet att sträva efter ett unifierat Europa. Han drar prediktionen att om ett årtionde så kommer unionen expanderat till att omfatta alla demokratier på kontinenten. En framtidsvision som kan jämföras med den Paneuropeiska rörelsen. Dock så är det nödvändigt att nämna att Bildt aldrig nämnde federalism ordagrant under debattens gång.

Återigen så är teorierna angående europeisering och konstruktivism relevanta för att kategorisera och knyta an till argumenten som ja-sidan tog användning av. Till skillnad från nej-sidan som förklarade den relation som kommer uppstå mellan unionen och Sverige genom den linjära processen, så kan ja-sidans förklaring bättre jämföras med den cirkulära processen. Detta eftersom Ja-sidan debatterar att Sverige kommer ha ett betydande inflytande på den europeiska nivån ifall Sverige går med i unionen. Men även att unionen har förmågan att ha en betydande roll för att påverka medlemsstaterna. Detta kan ses i exemplet om miljöfrågan, där ja-sidan hävdar att unionen kommer kunna sätta strängare regleringar på medlemsstaterna för att gemensamt bekämpa krisen. Att Sverige kommer kunna påverka unionens jordbrukspolitik lika mycket som unionen kommer kunna påverka Sverige i frågan angående arbetslöshet. När det gäller konstruktivism så visar ja-sidan en öppenhet till socialisation som nej-sidan inte gör. Dock så nämns det inte ordagrant och frågan får inte mycket plats under debattens gång.

5 Då jämfört med nu

För att testa argumenten som användes under valkampanjerna så kommer denna del av uppsatsen jämföra de påståenden som politikerna slängde ut (som presenterades och sammanfattades i kapitel 3) med hur Sverige ser ut idag. Eftersom det har gått 25 år sedan folkomröstningen skedde så antar denna studie att de prediktioner som valkampanjerna propagerade borde ha blivit en verklighet vid detta tillfälle. Detta kommer göras med hjälp av SCB, Eurobarometer och andra myndigheter när det gäller statistik information.

5.1 Miljön

Miljön var en av de större frågorna under valkampanjerna. I relation till varandra så kunde inte "ja" respektive "nej" sidan stå längre ifrån varandra. Men vad säger datan?

Sedan 1995, året Sverige gick med i den europeiska unionen så var landets totala koldioxidutsläpp minskat stadigt. Utsläppen nådde sin höjdpunkt 1996 där det totala utsläppet av växthusgaser nådde 76 895 koldioxidekvivalenter. De tre största bidragande faktorerna var industrisektorn som låg på 29,07% av utsläppen, inrikes transporter som låg på 25,53% och el & fjärrvärme som låg på 15,17% (SCB). År 2017, som är den senaste datan SCB har angående koldioxidutsläpp så har det totala växthusgasutsläppen i Sverige minskat till 52 660 koldioxidekvivalenter. En minskning på 31,5%. De tre största bidragande faktorerna är fortfarande desamma men de har alla tre minskat i sina totala utsläpp. Den mest märkvärdiga skillnaden ligger hos uppvärmningen av bostäder som har gått ner från 7991 koldioxidekvivalenter 1996 till 969 koldioxidekvivalenter 2017 (SCB). En liknande trend kan finnas på EU nivå, där växthusutsläppen har gått ner med cirka 19% från 1996 till 2017 (European Environment Agency).

När det gäller elproduktion har vi även sett en utveckling inom miljövänliga alternativ. 1995 så fanns det 219 antal vindkraftverk i Sverige som producerade 106 GWh. 2018 fanns det 3569 antal vindkraftverk i Sverige som producerade 16 623 GWh. En ökning på 1630% i antal vindkraftverk och en ökning på 1568% i elproduktion från 1995 till 2018 (Energimyndigheten). Men utöver det så har vår elproduktion inte ändrats något märkvärdigt. Vattenkraftverk och kärnkraftverk står fortfarande för den stora majoriteten av Sveriges inhemska elproduktion (SCB).

Inom andra miljöfrågor så arbetar Sverige idag nära med den europeiska unionen för att så effektivt som möjligt hantera olika problem. 2017 så gjorde unionen en bred översyn av den existerande miljölagstiftningen med syfte att hjälpa medlemsstaterna

lättare tillämpa EUs regler angående avfallshantering, natur och biologisk mångfald, luftkvalité, vattenkvalité och vattenförvaltning. Den förändring som skedde var att den europeiska kommissionen kommer nu arbeta med medlemsstaterna för att se till att de följer EUs miljöpolitik och de gemensamt överenskomna regler. Utifrån denna nya översyn så har unionen visat stort missnöje med sina medlemsstater när det gäller avfallshantering och luftkvalité. Utöver detta så agerar även den Europeiska unionen gemensamt i de flesta globala miljökonventioner, som t.ex i FNs ramkonvention för klimatförändringar (Europeiska kommissionen).

5.2 Svenskar och Europa

Två argument från nej-sidan var att svenskar inte kommer känna sig som en del av unionen eller som europeer som helhet. Ett annat argument var att de politiska processer som pågår på den europeiska nivån kan vara svåra att förstå, speciellt för den vanliga medborgaren. För att bemöta dessa argument kommer jag titta på hur svenskar identifierar sig som europeer och hur svenskar bedömer unionens demokratiska status. För att besvara dessa frågor kommer jag bl.a använda mig av en djuptittande rapport angående Sverige publicerad av Eurobarometer våren 2019.

Först och främst kollar vi på identitet och medborgarskap. Enligt denna rapport så hävdar 83% av svenskar att de känner sig som europeiska medborgare medan 17% inte identifierar sig alls som medborgare inom unionen (Eurobarometer 91). Utifrån den här datan verkar svenskar vara väldigt assimilerade i unionen. Dock så ska man inte förväxla känsla av medborgarskap med känsla av kulturell identitet. Enligt en tidigare undersökning från Eurobarometer 2013 så är det en väldigt stor skillnad mellan att identifiera sig enbart som en europé eller om man identifierar sig som en svensk-europé. Enligt den rapporten så identifierar sig enbart 2% av unionens befolkning som enbart europé, medan 54% av svenskar identifierar sig själva som svensk-europé. Det är en betydligt mindre procentandel i jämförelse med hur många svenskar som känner sig som medborgare inom unionen. Dock så ligger det fortfarande över medelvärdet, som låg på 47% (Eurobarometer 80). Detta diskuteras mycket inom teorier kring europeisk integration. Om identiteter är exklusiva eller om man kan identifiera sig som både en nationalitet och som något större, som en supranationell institution som den europeiska unionen. Där är studierna i stor del överens om att det går att identifiera sig som båda, som undersökningen från Eurobarometer har visat.

Men vad tycker svenskar om det europeiska politiska systemet. är det för svårt för att förstå eller känner svenskar att deras röst hörs. Är de europeiska institutionerna något man kan lita på och främjas och uppmuntras demokratin inom EU? Enligt

Eurobarometer 91 så har förståelsen över de politiska processer som pågår inom unionen aldrig varit högre. I Sverige så hävdar 80% av befolkningen att de förstår hur EU fungerar. Det är en större andel än i någon annan medlemsstat. Medelmåttet bland alla 28 medlemsstater ligger på 62%. Dock så är även denna siffra vilseledande. När den svenska befolkningen testades på deras kunskap angående unionen gick procentandelen ner betydligt. Tre frågor ställdes som hade med unionen att göra och av svenskarna fick enbart 37% alla tre rätt. Det må låta lågt, men det var ännu en gång över medel. De enda länderna som fick ett högre procentandel var Luxemburg och Slovenien (Eurobarometer 91)

När det gäller demokrati så är en majoritet av svenskarna positivt lagda till den Europeiska unionen. När frågad så svarade 62% att de var nöjda med det demokratiska processer som finns inom unionen. Högst låg Irland på 77%. Dock så är detta betydligt lägre än svenskars tro på deras nationella demokrati, där 80% av svenskarna var nöjda. När det gäller ens förmåga att påverka politiken på EU-nivån och få sin röst hörd så är Sverige återigen väldigt positivt lagd. 86% av svenskarna tycker att de får sin röst hörd och är med och påverkar politiken som förs. Detta är högst av alla medlemsstater. På nationell ligger det på 93%, en skillnad på enbart 7 procentenheter (Eurobarometer 91).

5.3 Ekonomin

Båda sidorna av valkampanjerna var engagerade i frågor kring Sveriges ekonomi och hur den skulle påverkas av ett medlemskap i den Europeiska unionen. Det är inte förvånande att ja-sidan hävdade att ekonomin skulle gå bättre medan nej-sidan trodde den skulle gå sämre. De största frågorna när det gäller ekonomin, som diskuterades i kapitel tre, var arbetslöshet, räntor, BNP, utländska investeringar, jordbruk och jämställdhet, vilket innebär att det kommer vara fokuset här med.

Arbetslösheten var en stor fråga för nej-sidan och för många socialdemokrater. Påståenden om massarbetslöshet var inte ovanligt. Året som folkomröstningen hölls, 1994, så låg den svenska arbetslösheten på 9,9%. Bara några år innan hade den varit så låg som 1,8%, vilket gör det förståeligt att det var en stor fråga i stunden (Arbetslöshetsrapporten). I den europeiska unionen var det över 18 miljoner människor som var arbetslösa 1994, vilket var ungefär 11% av den totala arbetsmarknaden (Social watch). År 2018, som är den senaste datan SCB har samlat in och publicerat, så ligger arbetslösheten på 5,7% i Sverige. I unionen som helhet låg den på 6,3%. En stor förbättring för både Sverige och den Europeiska unionen (SCB).

När det gäller ekonomisk tillväxt kommer jag kolla på BNP. Enligt *the World Bank* så låg Sveriges BNP på 227 miljarder dollar 1994. 2018 så låg den på 556 miljarder dollar. En ökning på 244% (Worldbank). Om man skulle mäta Sveriges BNP per capita så har det även där skett en ökning. 1994 så låg den på cirka 26 000 dollar per person medan 2018 så låg den på cirka 54 000 dollar. Lite mer än en fördubbling på en period över 25 år (Worldbank). Dock så ska man inte glömma att konsumentprisindex i Sverige har ökat med 32%, vilket innebär att det som kostade 100kr 1994 kostar idag 132kr (SCB). I unionen kan vi se liknande trender. 1994 så låg unionens gemensamma BNP på 8,3 biljoner dollar, medan 2018 så låg den på 18,8 biljoner dollar. En märkvärdig ökning (Worldbank). Dock så har antalet medlemsstater i unionen ökat under den tiden, så siffrorna kan vara vilseledande och beror inte enbart på ekonomisk tillväxt.

Utöver om ekonomin skulle öka eller inte så var jämställdhet en diskuterad fråga. Finanserna för kvinnor skulle bli sämre hävdade nej-sidan och klyftan mellan de rika och fattiga skulle öka. 2018 så låg medellönen i Sverige på 34 600kr. Om man delar upp det efter kön så hade män en medellön på 36 500kr medan kvinnor hade en medellön på 32 600kr. Vilket innebär att kvinnor tjänade totalt 89% i jämförelse med vad män totalt tjänade. En löneskillnad på 11% (SCB). 1994 så tjänade kvinnor enbart 81% i jämförelse med männen i Sverige. En löneskillnad på 19%. En klar och tydlig förbättring (SCB). Dock så har den ekonomiska jämställdheten blivit sämre. 2003 så var Sveriges Gini Index på 25.3 medan 2015 låg den på 29.2. Klyftan mellan de rika och fattiga har blivit någorlunda större sedan Sverige gick med i den europeiska unionen (Worldbank). När det gäller hemlöshet var 33 000 svenskar hemlösa 2017. Jag har inte kunnat hitta någon data att jämföra den med angående hur hemlösheten såg ut innan Sverige gick med i den Europeiska unionen, men eftersom hemlösheten ligger på 0,3% av Sveriges totala befolkning så vill jag hävda att det inte ökat till nivån som nej-sidan trodde (Wikipedia). Utöver detta så hävdade även ja-sidan att medlemskap i unionen var något som behövdes för att hålla räntorna låga. Under de två sista kvartalen 1994 så gick räntorna upp till 10% och hölls sig där fram till 1995. Efter medlemskapet i unionen har räntan gått ner stadigt varje år och låg på 0% november 2019 (Ekonomifakta)

När det gäller utländska direktinvesteringar i Sverige så har det skett en enorm ökning sedan Sverige gick med i den Europeiska unionen. Om vi kollar på tidsperioder av 10 år från 1984-1994 och 1995-2005 så har den direkta utlandsinvesteringen gått från 168,7 miljarder kr till 1 551,1 miljarder kr. En ökning på 919% (Ekonomifakta)

När det gäller mer specifikt jordbruksindustrin som diskuterades under debatten så har det skett en märkvärdig förändring sedan 1990 till 2016. Den totala mängden lantbruk i Sverige har minskat under en längre period. 1990 så fanns det 96 550

registrerade lantbruk i Sverige medan 2016 så fanns det 62 937. Dock så betyder inte detta nödvändigtvis att själva industrin har minskat. Eftersom lantbruken må ha blivit färre, men de har blivit betydligt större. 1990 så fanns det inga lantbruk hade mer än 50 åkerareal, medan 2016 fanns det 6690 lantbruk som har mer än 50 åkerareal. 329 av dem har över 500 åkerareal. Utöver det så har produktionen stannat ungefär desamma, så medlemskap i unionen verkar inte påverkat den svenska jordbruksindustrin något märkvärdigt (Jordbruksverket)

5.4 Narkotika & matkvalitén

En ämne som väckte oro från nej-sidan var matkvalitén och narkotikan när medlemskap i den europeiska unionen diskuterades. Det påstods att matkvalitén skulle gå ner och att narkotikabrotten skulle gå upp i fall Sverige gick med i unionen.

När det gäller matkvalitén så står dessa påståenden helt utan grund. Sedan 2002-2004 så har den Europeiska unionen varit en av världens mest reglerade marknader när det gäller importering av mat, matproduktion och försäljning av mat. 2002 så implementerade unionen “the General Food Law” genom EG-förordning 178/2002. Denna förordning innehöll allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning som är bindande för alla medlemsstater (Europeiska kommissionen). Utöver detta så implementerades EG-förordningarna 852/2004, 853/2004 och 854/2004 för att ytterligare höja kraven på livsmedelsrelaterade frågor (Europeiska kommissionen). Sammanfattat kan man säga att dessa fyra förordningar sätter kravet på matproduktionen och all relaterad industri inom unionen att enbart sälja riskfri mat med enkel steg-för-steg spårning så att man alltid vet var maten kommer ifrån. Även om något farligt matrelaterat skulle omedvetet ta sig igenom de restriktioner som dessa förordningar implementerade så finns det ännu ett försvar inom EU som går vid namnet “The Rapid Alert System for Food and Feed” (RASFF). RASFF jobbar nära med alla medlemsstater och andra institutioner inom unionen för att snabbt och effektivt få ut information om farliga produkter, både för att försäkra konsumentens hälsa men även så att de farliga produkterna kan plockas bort från marknaden. RASFF har visat sig vara ett viktigt verktyg för att förhindra många hälsorisker (Europeiska kommissionen).

När det gäller narkotikamissbruk och alkoholkonsumtion så har det ökat sedan Sverige gick med i den Europeiska unionen. 1994 så låg den totala konsumtionen av ren alkohol på 7,8 liter per person i Sverige. 2018 så hade det ökat till 8,8 liter per person (Systembolaget). Nej-sidan hävdade även att vinkonsumtionen skulle öka och det hade de rätt med. 2018 så var vin den vanligaste alkoholdrycken i Sverige. Vinförsäljningen stod för 42,6% av den totala försäljningen (Systembolaget). Dock

så innebär inte detta nödvändigtvis att alkoholrelaterade brott har ökat. 1991, då alkoholkonsumtionen var lägre, var antalet anmälda rattfylleribrott uppe i 26 100. 2018 så var antalet anmälda rattfylleribrott enbart 11 626 (Brottförebyggande rådet). En enorm minskning. När det gäller narkotikamissbruk ser vi liknande trender. 1994 så låg det totala antalet dödsfall där narkotikan låg som huvudfaktor på 194. Medan 2011 så hade det ökat till 487. Ökningen har till en stor majoritet enbart skett hos män, där den mer än fördubblats. Hos kvinnor har det skett en mycket mindre ökning. Generellt tar kvinnor mindre narkotika än män. 2011 så dog det fyra gånger mer män än kvinnor av narkotikamissbruk (Karolinska institutet).

5.5 Försvar & säkerhet

Det närmsta som den Europeiska unionen har till en gemensam försvarspolitik, som nej-sidan fruktade, är *Den gemensamma säkerhets- och försvarspolitiken* (GSFP). GSFP grundades först 1999 under namnet *the European Security and Defence Policy* men kommer enbart diskuteras i denna uppsats efter Lissabonfördraget trädde kraft i 2009. Detta eftersom Lissabonfördraget ändrade och utvecklade hur GFSP var strukturerat, utvecklat och skulle fungera framöver. Det var även först då som institutionen fick namnet GSFP (Europaparlamentet).

Genom etableringen av GSFP så har unionen faställt ramen för EUs politiska och militära strukturer angående militära och civila uppdrag som även inkluderar insatser utanför unionen. GSFPs mål och ambition är att dess deltagande i internationell krishantering och fredsfrämjande verksamhet bidrar till att upprätthålla och stärka den regelbaserade världsordningen. Sedan 2002 så har unionen lanserat 35 stycken militära och civila operationer på tre av världens kontinenter (Europa, Afrika och Asien). Genom dessa operationer så har unionen kunna bidra med att försäkra den globala världsekonomin genom att bekämpa sjöröveri. Jobba för politisk stabilitet i krispräglade länder, främst i Afrika. Sist men inte minst för en mängd olika humanitära interventioner, som t.ex för att stödja FNs *World Food Programme*. GSFP får sina militära tillgängligheter genom unionens medlemsstater (Europaparlamentet). Medlemsstaterna bidrar till GSFP genom utlåning av deras nationella militärer för att utföra GSFPs operationer. Generellt sätt så ligger bidragandet runt 1% av medlemsstaternas totala BNP (Wikipedia).

Utöver internationellt ingripande så inkluderars det även ett gemensamt solidaritetsklausul inom GSFP. Det innebär att EU-länderna ska hjälpa varandra i händelse av katastrof, terroristattack eller väpnat angrepp. Detta skulle kunna argumenteras att gå emot Sveriges neutralitetspolitik men det behöver inte nödvändigtvis vara fallet, eftersom hjälpmedel inte måste vara militärt.

Medlemsstaterna bestämmer själva hur de vill bidra för att bekämpa det aktuella hotet. På grund av detta så anses inte denna gemenskap som en brytning från Sveriges alliansfrihet (Säkerhetspolitik).

5.6 Demokratin, självbestämmande & freden

Både ja- och nej-sidan diskuterade frågan om Sveriges demokrati och rätt till självbestämmande utförligt under debattens gång. En viktig fråga för båda sidorna som diskuterades utifrån väldigt olika perspektiv. Nej-sidan var högljudda med att Sveriges grundlagar skulle förlora sitt värde och att medlemskap i unionen praktiskt sätt skulle innebära förlusten av vår nationella demokrati. Utöver det så betonade de även unionens benägenhet och svaghet för korruption.

Dessa argument kan fortfarande vara aktuella idag, men hur ser det egentligen ut? Idag kan den europeiska unionen enbart ta beslut i frågor som medlemsstaterna givet unionen rätt att ta beslut inom. I grunden av detta ligger de europeiska fördragen. Dessa fördrag kan liknas med grundlagar i en nationalstat och det kan enbart ändras eller tilläggas nya fördrag om alla medlemsstater i unionen går med på det. Totalt finns det idag tre stycken fördrag som har ändrats eller utökats fem gånger. Dessa fördrag ger unionen rätten att bestämma över en andel sakfrågor som kan delas upp i fem olika typer av lagar och regler. Tre stycken av dem är bindande, medan de andra två inte är det. Att de är bindande innebär precis det som nej-sidan argumenterade för: Att de står över våra egna nationella grundlagar och andra lagar. Länder inom unionen är skyldiga att följa de lagar som de gemensamt kommer överens om inom de institutioner som finns i unionen. Om det skulle visa sig att en existerande svensk lag står i motsägelse till en lag på EU-nivå så har EU-lagen företräde. Detta skulle kunna ses som en kränkning av den svenska demokratin och rätten till självbestämmande, eftersom andra länder är med och bestämmer om inhemska politiska frågor (Riksdagen).

Ja-sidan argumenterar emot detta utifrån Sveriges roll i beslutfattandet och representation i de europeiska institutionerna. Av de institutioner som finns på EU-nivå så finns det idag fyra centrala för politiskt beslutfattande och demokratisk representation. Europeiska parlamentet, Ministerrådet, Europeiska rådet och Kommissionen. I det Europeiska parlamentet så sitter direktvalda nationella politiker från alla 28 medlemsstater. Varje land får sin mängd säten i parlamentet utifrån deras nationella befolkning. Större befolkning innebär fler säten. Utav de totala 751 säten uppdelat mellan 28 medlemsstater så har Sverige tilldelats 20 stycken (Hix & Hoyland 2011: s.8). I ministerrådet varierar det vilka som diskuterar fram besluten som tas beroende på sakfrågan, men det är alltid en variation av ministrar från alla

medlemsstaternas nationella parlament (Hix & Hoyland 2011: s.8). Det europeiska rådet träffas en gång per kvartal och består av alla medlemsstater regeringschefer. Där diskuterar de och beslutar om unionens politiska riktlinjer för de kommande månaderna eller åren (Hix & Hoyland 2011: s.8). Kommissionen är det närmsta som unionen har till en regering, och den består av presidenten, vice-presidenten och 28 stycken kommissionärer, en från varje medlemsstat (Hix & Hoyland 2011: s.8). Utifrån detta så kan ja-sidans argument stödjas. De hävdar att Sverige blir mer demokratiskt och får en starkare självbestämmanderätt genom Sveriges representation inom de institutioner som diskuterades innan. Att genom att vara medlemmar inom unionen kan Sverige vara med och bestämma, till skillnad från om Sverige inte var en fullständig medlem i unionen.

Som tidigare diskuterat så är den Europeiska unionen enligt ja-sidan, speciellt Carl Bildt, främst ett fredsprojekt. Ett internationellt samarbete för att förhindra krig och konflikter på den Europeiska kontinenten. På denna arena så har det inte skett speciellt stora konkreta förändring mellan medlemsstaterna förutom att det fortfarande aldrig förklarats krig mot en medlemsstat av en annan. Dock så kan man argumentera för att expansionen från 12 medlemsstater 1994 till 28 2018 är ett väldigt stort framsteg för att försäkra freden på kontinenten. Detta eftersom solidaritetsklausulet mellan medlemsstaterna borde innebära att de aldrig kommer förklaras krig mellan dem (European parliament).

6 Slutsatser och avslutande diskussioner

Syftet med denna uppsats var att ta en närmare titt på argumenten som användes av ja- respektive nej-sidan inför folkomröstningen angående medlemskap i den europeiska unionen som skedde 13 november 1994. Utifrån analyserandet av argumenten så kan man sammanfatta konstatera att nej-sidan var mer lutad mot ett neofunktionalistiskt tänkande medan ja-sidan satt i det intergovernmentalistiska hörnet. Dock var huvudmålet med uppsatsen att testa argumentens prediktioner och påståenden mot ett Sverige tjugofem år senare. Att jämföra i fall argumenten kunde ackurat förutspå hur Sverige skulle se ut efter 25 år av medlemskap i den europeiska unionen. Att jämföra 1994 med 2019, eller det år som senast hade sammanställt data i de frågor som var aktuella. I många frågor så var varken ja- eller nej-sidan speciellt konkreta med deras prediktioner, så i såna fall har jag behövt göra en hel del subjektiva bedömningar. Slutsatsen av denna uppsats är att varken sida hade helt rätt eller fel. Beroende på frågan så lutar dagens verklighet mot antingen ja- eller nej-sidan. Dock så stämmer dagens Sverige mer överens med ja-sidans argument och påståenden än nej-sidan. Speciellt kring frågor om ekonomin och miljön, som tog stor plats i debatten. Många av nej-sidans tänkande angående hur medlemskap i den europeiska unionen kommer påverka Sverige har, enligt denna studie, visat sig vara felaktiga. Dock är detta inte en rättvis bedömning i alla frågor. När det gäller hur unionen har påverkat Sveriges demokratiska status så gäller det delvist det perspektiv man väljer att kolla från. Det är sant att Sverige har tillåtit en supranationell institution ställa sig högre än den folkvalda regeringen. Men det är också sant att Sverige enbart blev medlem efter majoritet av befolkningen röstade för det, och att institutionen har demokratiska processer i sig som kan ses om en förlängning av den nationella regeringen. Det handlar om perspektiv, och denna studie har inte kunnat ge ett exakt svar i såna frågor.

Utöver det som denna studie har kommit fram till så har den även otrolig potential för fortsatt forskning. Denna studie har enbart kollat på om argumenten har haft rätt eller inte. Studien har inte försökt besvara varför det har blivit som det blivit. En större studie, med mer tid och resurser skulle kunna försöka ta reda på om medlemskap i den Europeiska unionen faktiskt står som huvudanledning för de samhällsutvecklingar vi sett under dessa 25 år. Men det är en fråga för en annan dag.

7 Referenser

Debatt:

SVT - Öppet arkiv (1994-11-11) *Slutdebatt inför EU-omröstningen 1994*

[Elektronisk]. Tillgänglig:

<https://www.oppetarkiv.se/video/2011108/slutdebatt-infor-eu-omrostningen-1994>

Böcker:

Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys. Det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Bokförlaget Santérus.

Saurugger, Sabine, 2014. *Theoretical Approaches to European Integration*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Hix, Simon - Hoyland, Bjorn, 2011. *The Political Systems of the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan (3rd edition).

Gustavsson, Jakob, 1998. *The Politics of Foreign Policy Change: Explaining the Swedish Reorientation on EC membership*. Lund: University Press

Gilljam, Mikael - Holmberg, Sören, 1996. *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Teorell, Jan - Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara*. Malmö: Liber AB

Eurobarometer:

Europeiska kommissionen: Standard Eurobarometer 91, 2019. *Public opinion in the European Union*. Publicerad av: Directorate-General Communication

Europeiska kommissionen: Standard Eurobarometer 91, 2019. *European citizenship*. Publicerad av: Directorate-General Communication

Europeiska kommissionen: Standard Eurobarometer 91, 2019. *Europeans' view on the priorities of the European Union*. Publicerad av: Directorate-General Communication

Europeiska kommissionen: Standard Eurobarometer 91, 2019. *National Report: Sweden*. Publicerad av: Directorate-General Communication

Europeiska kommissionen: Standard Eurobarometer 80, 2013. *European Citizenship*. Publicerad av: Directorate-General Communication

Statistiska Central Byrån:

SCB (Statistiska Centralbyrån) (2019-11-29) *Elektricitet i Sverige* [Elektronisk]. Stockholm: SCB. Tillgänglig:

<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/miljo/elektricitet-i-sverige/>

SCB (Statistiska Centralbyrån) (2019-12-18) *Utsläpp av växthusgaser i Sverige* [Elektronisk]. Stockholm: SCB. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/miljo/utslapp-av-vaxthusgaser-i-sverigeut/>

SCB (Statistiska Centralbyrån) (2019-04-02) *Arbetslöshet i Sverige* [Elektronisk]. Stockholm: SCB. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/arbetsloshet-i-sverige/>

SCB (Statistiska Centralbyrån) (2019-02-20) *Priserna i Sverige - Konsumentprisindex* [Elektronisk]. Stockholm: SCB. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/kpi/>

SCB (Statistiska Centralbyrån) (2019-06-25) *Medellöner i Sverige* [Elektronisk]. Stockholm: SCB. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/medelloner-i-sverige/>

SCB (Statistiska Centralbyrån) (2019-05-17) *Genomsnittlig månadslön 1973-2018* [Elektronisk]. Stockholm: SCB. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/loner-och-arbetskostnader/lonestrukturstatistik-privat-sektor-slp/pong/tabell-och-diagram/genomsnittlig-manadslon-1973-/#Fotnoter>

Andra onlinekällor:

European Environment Agency (2018-11-28) *Total greenhouse gas emissions trends and projections in Europe* [Elektronisk]. Tillgänglig: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/greenhouse-gas-emission-trends-6/assessment-2>

Europeiska kommissionen (2020-1-6) *Hur genomförs EU:s miljölagstiftning i medlemsländerna* [Elektronisk]. Tillgänglig: https://ec.europa.eu/sweden/news/20170206_sv#top-page

Europeiska kommissionen. *Food Hygiene - Legislation* [Elektronisk]. Tillgänglig: https://ec.europa.eu/food/safety/biosafety/food_hygiene/legislation_en

Europeiska kommissionen. *RASFF - Food and Feed Safety Alerts* [Elektronisk]. Tillgänglig: https://ec.europa.eu/food/safety/rasff_en

Europeiska kommissionen. *General Food Law* [Elektronisk]. Tillgänglig: https://ec.europa.eu/food/safety/general_food_law_en

Europaparlamentet (2019-04) *Den gemensamma säkerhets- och försvarspolitiken* [Elektronisk]. Tillgänglig: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/159/den-gemensamma-sakerhets-och-forsvarspolitiken>

Europaparlamentet (2018-05-03) *The Common Security and Defence Policy* [Elektronisk]. Tillgänglig:
https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/431/common-security-and-defence-policy-csdp_en

Europaparlamentet. *Members of the European parliament* [Elektronisk].
Tillgänglig: <https://www.europarl.europa.eu/meps/en/home>

Europaparlamentet. *40 years of EU enlargement* [Elektronisk]. Tillgänglig:
https://www.europarl.europa.eu/external/html/euenlargement/default_en.htm

The Worldbank. *Sweden* [Elektronisk]. Tillgänglig:
<https://data.worldbank.org/country/sweden?view=chart>

The Worldbank. *GDP - European Union* [Elektronisk]. Tillgänglig:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=EU>

The Worldbank. *Gini Index - Sweden* [Elektronisk]. Tillgänglig:
<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=SE>

Naturvårdsverket (2019-6-24) *Miljöarbete i EU* [Elektronisk]. Tillgänglig:
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/EU-och-internationellt/EUs-miljooarbete/>

Energimyndigheten. *Vindkraftverkstatistik* [Elektronisk]. Tillgänglig:
<http://pxexternal.energimyndigheten.se/pxweb/sv/Vindkraftsstatistik/>

Karolinska institutet (2012) *Utveckling av akuta narkotikarelaterade dödsfall 1994-2011* [Elektronisk]. Tillgänglig:
https://socialutveckling.goteborg.se/uploads/narkotikarel_dodsfall.pdf

Systembolaget AB (2019) *Så dricker vi i Sverige* [Elektronisk] Tillgänglig:
<https://www.omsystembolaget.se/kropp-halsa/livsstil/sa-dricker-vi-i-sverige/>

Brottsförebyggande rådet (2019-09-09) *Rattfylleri och trafikbrott* [Elektronisk].
Tillgänglig:
<https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/rattfylleri-och-trafikbrott.html>

Brottsförebyggande rådet (2008) *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007* [Elektronisk]. Tillgänglig:
<https://www.bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b2980008083/1371914737647/14%20Raffylleri.pdf>

Säkerhetspolitik (2015-10-05) *Militär alliansfrihet* [Elektronisk]. Tillgänglig:
<http://www.sakerhetspolitik.se/Forsvar/internationellt-forsvar/Militar-alliansfrihet/>

Riksdagen (2019-02-28) *EU:s Lagar och Regler* [Elektronisk]. Tillgänglig:
<http://eu.riksdagen.se/vad-gor-eu/en-eu-lag-blir-till/eus-lagar-och-regler/#>

Arbetslöshetsrapporten (2019) *Arbetslösheten* [Elektronisk]. Tillgänglig:
<https://arbetsloshetsrapporten.se/arbetslosheten/>

Social watch. *European Union: Unemployment and Poverty* [Elektronisk].
Tillgänglig: <http://www.socialwatch.org/node/11330>

Jordbruksverket (2017-08-29) *Basfakta om svenskt jordbruk* [Elektronisk].

Tillgänglig:

<http://www.jordbruksverket.se/statistik/statistikomr/jordbruksstatistisksammanställning/basfaktaomsvensktjordbruk.4.116e9b9d159b31e6cb936b4a.html>

Jordbruksverket (2018) *Jordbruksstatistik sammanställning 2018* [Elektronisk].

Tillgänglig:

https://www.scb.se/contentassets/0a1612046e24433ebbdcea80aceb8ae0/jo1901_2017a01_br_jo02br1801.pdf

Ekonomifakta (2019-12-12) *Utlandsinvesteringar* [Elektronisk]. Tillgänglig:

<https://www.ekonomifakta.se/fakta/ekonomi/investeringar/utlandsinvesteringar/>

Ekonomifakta (2019-12) *Låga räntan - internationellt* [Elektronisk]. Tillgänglig:

<https://www.ekonomifakta.se/fakta/ekonomi/finansiell-utveckling/langa-rantan/>

Wikipedia:

Wikipedia (2019-10-9) *Hemlöshet* [Elektronisk]. Tillgänglig:

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Heml%C3%B6shet>

Wikipedia (2019-12-21) *Ingvar Karlsson* [Elektronisk]. Tillgänglig:

https://sv.wikipedia.org/wiki/Ingvar_Carlsson

Wikipedia (2019-8-16) *Marit Paulsen* [Elektronisk]. Tillgänglig:

https://sv.wikipedia.org/wiki/Marit_Paulsen

Wikipedia (2019-12-20) *Carl Bildt* [Elektronisk]. Tillgänglig:

https://sv.wikipedia.org/wiki/Carl_Bildt

Wikipedia (2019-12-22) *Kenth Pettersson* [Elektronisk]. Tillgänglig:

https://sv.wikipedia.org/wiki/Kenth_Pettersson

Wikipedia (2019-12-21) *Agneta Stark* [Elektronisk]. Tillgänglig:

https://sv.wikipedia.org/wiki/Agneta_Stark

Wikipedia (2019-10-2) *Eva Hellstrand* [Elektronisk]. Tillgänglig:

https://sv.wikipedia.org/wiki/Eva_Hellstrand

Wikipedia (2019-12-28) *Common Security and Defence Policy* [Elektronisk].

Tillgänglig:

https://en.wikipedia.org/wiki/Common_Security_and_Defence_Policy#Forces